

КУРКУЛЬСЬКА — ВІЛЯ —

ЗБІРКА
НОВЕЛЬ

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА »НОВІ ДНІ«

ДОКІЯ ГУМЕННА

КУРКУЛЬСЬКА ВІЛЯ

ВИДАВНИЦТВО „НОВІ ДНІ“ — ЗАЛЬЦБУРГ
00000000000000000000 1946 00000000000000000000

Авторські права застережено.

ПАХОЩІ ПОЛЬОВИХ КВІТІВ

I.

Цього зимового вечора, коли мороз вимережив на шибках хитромудрі узори, коли на вулиці під ногами рипить, а на темно-синьому небі пливе золотий човник,— одним словом, клясичного зимового вечора я раптом уявою опинилася серед жаркого літнього дня, між хвилястими ланами й бездонним блакитним небом. Запахли квітучі жита і прибитий пил після вчорашнього дощу. Зачервонили на межі польові червоні маки. Залоскотав ноги холодний і м'який оксамит зеленого шпоришу. На вузькій нетоптаній межі, де мало коли хто йде, чи їде, — ми.

Я — студентка першого курсу педагогічного інституту, а хто ж товариш мій? Не пригадую уже його прізвища. Це було

років, мабуть, з десять тому. Памятаю тільки, що зустрілися ми напередодні в місті, в книгарні, випадково. І враз упізнали одне одного.

Як зраділи ми обе! Мов найближчі друзі, мов родичі. Ще тільки рік минув, як хвилювалися ми одним хвилюванням, як об'єднані були одними мріями. Рік тому ми кінчали разом педагогічну школу. І хоч ніколи не приятелювали ми, хоч ніколи не довелося сказати й десять слів, — та тепер нам стільки треба було поговорити! Одній ті ж друзі, одній ті ж хлопці та дівчата цікавив нас, — хто де вчиться, хто де працює... Наше товариство, хоч розсипалося по світі, але ще не розпалося.

Ми забули, чого прийшли до книгарні. Аж як опинилися далеко, на другій вулиці, згадали й повернулися назад. Я мала купити своєму братикові гарних кольорових книжечок, бо завтра вирушала додому на літні вакації, а... (Згадала, Миколою звався хлопець!) ...а Микола купуван трохи більше. Підбираю бібліотеку для своєї школи. Адже він учителем працює в тому самому селі, де народився, де жив, де кінчав семилітку, — у Сніжках.

І як воно вийшло, що другого дня йшли ми тими полями по дорозі на Сніжки, коли мені додому зовсім у іншій бік треба було

їхати й навіть машина могла мене підвезти до самого Дрижиполя?

Hi, здається, я всю весну мріяла не їхати додому, а саме йти пішки. Я так часто, йдучи по душних міських вулицях, пила в уяві запашне польове повітря, збирала волошки, сокири й романець. Пройти двадцять кілометрів, — то ж прогулянка! А Микола тоді, — як пригадую, — сказав що приїхав велосипедом і залишив його в місті на ремонті.

То й він піде пішки додому?

Так, пішки.

— Хочете, разом підемо, на Сніжки, — додав він.

Хоч я добре знала, що від Сніжок до мого Дрижиполя ще вісімнадцять кілометрів, але довго не думала.

— Давайте разом!

І мені зовсім не здалося чудним, що йтиму я додому через Сніжки, замість двадцяти кілометрів, — цілих сорок три. Не здалося чудним, що йтиму з Миколою, з ким у мене ніколи не було ніяких спільних точок. Не здалося чудним, що за традиціями саме він повинен був мене провожати додому, якщо вже хотів іти разом, а не я його. Ну, то й що? · Хіба ж я тільки - но не казала, що хочу зробити подорож, — не поїздом,

не трамваєм, не машиною і не возом, а саме пішки — довго-довго йти польовою стежкою, щоб колосся черкалося об коліна?

І от ми вже йдемо. Коли вийшли на широкий шлях, — стала я жайворонком. Адже так! Серед цього неозору полив хіба видко мене? Ні, навіть непомітно. А хіба радість моя не дзвенить у природі, як невидимий жайворонок у блакиті неба? І хіба наша нескінченна розмова не схожа на цей тріумфальний спів невидимої пташки?

Ой, про що ми тільки не переговорили за дорогу! І про погляди на життя, і про нашого шкільнego товариша, поета Петра, і про довготелесого математика із кумедним прізвищем Довбня — улюбленого нашого вчителя... І, головне, — про красу нашої педагогічної професії. Але тут ми втяглися в палку суперечку. Микола фундаментально обґрунтовував, чому саме він учителює, а не пішов у вищу школу. Він тільки тоді піде добувати вищу освіту, коли матиме великий педагогічний досвід. І як попрацював рік, то бачить, що не помилився, обравши саме такий шлях. А я намагалася спокусити його принадами вищої школи. Мабуть, перебріхувала, але сумлінно переказувала набуті за рік знання: про чудесну фею діялектику, про абсолютну й додаткову вартість, про Песталоцці й Руссо...

Дивна чистота, як цвіт берізки, що вилася аж на межу. сяла в кожному повороті нашої розмови, в кожному висловленому й недоговоренному слові. Бо ж у всякий розмові є недоговорене, яке доходить без слів. І саме це недоговорене встановлює контакт, викликає нічим невиправдану симпатію, чи антипатію.

Я й шкодувала, і не шкодувала, що тільки тепер винайшла Миколу, а коли вчилися в одній школі, — не запідозрювала самоцвітів його інтелекту... То й краще, — ця новина тепер несподівано розвернулася передо мною барвистою веселкою, я не знала, на яку барву перш милуватися.

Навіть зникла давня упередженість до нього: чомусь у школі він мені здавався надто бездоганним у всіх розуміннях, а тому й задавакою. Я не люблю таких розумних краснів і через те намагалася обходити його. Він же виявився простим хлопцем, з такими ж мріями, як і я.

Обое ми мріяли зробити щось велике й гарне в житті, хоч сами ще не знали, що воно має бути. І це нас обєднувало, викликало радість єдності, щастя поділеної думки. Це непідроблене й здивоване захоплення, повага й довір'я, що проймали нас обох щораз сильніше, впливали дивно. Кожне з нас розкривало себе як найповніше,

кожне з нас несподівано й для себе запахло, зазвучало, заіскрилося, — ми відчули, що стали стократ багатші : багатством однієї душі, помноженої на багатство другої.

Яка гармонія повноти й легкости ! Яке євто серця !

І ми були такі чисті одне проти одного. Я й разу не запитала себе, — чи гарний він мені. Микола також не накидав ніякої тіні женихання, чи залицяння на спалах нашої приязні. Тим невимушенніше й краще було нам іти й не помічати, що ми мов намагаємось випередити одне одного, захоплені забищаючи за серце розмовою.

Уже сонце випустило свої найдовші рожеві проміння й розіслало їх по всьому небу, по всіх полях, як наблизалися ми до Сніжок, глухого села, що стояло в густих садах, острорнь від широкого тракту. Вже повіяла вечірня прохолода, низини залягли в сизу димку. На обрії вирізьбилися силюети самотніх тополь, пастушки гнали корів додому.

Я анітрохи не жаліла, що так нерозважно згодилася зробити гак у двадцять три кілометри щоб провести до дому випадкового товариша. Навпаки ! Я наче набальзамувалася тим повітрям, що цілий день дихала, — пахонцами польових квітів і нашої розмови.

Заколисалася тією сріблястою хвилею, що
цілий день пробігала по морю житів, пше-
ниць і вівсів.

І здається, я заробила відпочинок, —
вже ж певно сьогодні далі не піду.

II.

Так ось чого він такий чистенький, аку-
ратний завжди, цей Микола. Однак у матері! Тільки сам він білявий, а мати чорна, чорна.
І чи це в неї така природня суворість
у погляді, чи може це вона мене так не-
привітно зустріла, — зизом?

Вечеряли ми з Миколою свіжим липовим
медом і холодним молоком. Свіжий житній
хліб пахнув, масло було із слізою, але
я відчувала якусь вину перед матір'ю. Я мов
пронялася сама „непристойністю“, що вчи-
нила проти її доброчесного дому. Як сміла
я, „хтозна, хто воно й що воно“, вдер-
тися проти ночі в її хату, до її нежонатого
сина? Що сусіди скажуть? Ось бачите,
який той учитель Микола! Тихонький - ти-

хенький, а привів якусь до себе до хати. То не інакше — безпутня, бо яка ж пристойна дівчина таке собі дозволить — вештатися по світах із хлопцями? А ще може й зостанеться тут, а потім її й кієм не виженеш...

Отак відлунювалися в мені ті думки, що прошивали серце матері.

Микола ж двоїв, троїв, дослітерив свою ніжну гостинність. Мабуть він теж відчув той дисонанс, який забренів, як тільки ми вступили до оселі його матері, — і хотів його нейтралізувати.

Ой, та мати, той дисонанс мало вщент не зруйнували свята подорожі, симфонії сонця, блакиті й приязні! Добре, що я, як приклада голову до подушки, так і заснула.

Вранці ж усе здається не таким, як увечері.

Вранці ще довгі тіні лягали від садків на дорогу, а я вже виходила із Сніжок, щоб знову загубитися в пшеницях та житах. Сонце ще не пекло, але його прозолоть уже насичувала прозорий блакитний ранок. Само ж воно сяяло і пливло у небі так, що хотілося стати язичницею й складати йому пісню - хвалу, пісню - славу. Хвилі його світла заливали мене й Миколу. Микола мене провожав.

Провожав кілометрів з п'ять, а потім
ми попрощалися з почуттям такої повноти,
як повний був світла, і сонця, і тепла цей
ранок. Обіцяли не забувати одне про одного,
писати листи.

І от я йду серед пахучих, мовчазних
полів, і коники скреокчуть під ногами,
і почуваю, що й сліду нема тієї чорної
отрути, яка хотіла споганити нашу приязнь
із Миколою. Було знову так радісно, так
весело, так повно від почуття, що здава-
лось мене немає, а я влилася в цей сяю-
чий ранок.

СОСНА ЧЕКАЄ ЧУДА

Тихо-тихо у бабиній хаті. Сама ніч білим патлами зазирає у шибки. За шибками пишна сосна чекає якогось чуда, ось воно прийде по білому килимові. зітканому з пухнастої луски.

Звісилось бабі пасмо на самі очі, — байдуже... Сидить баба на полу, перебирає квасолю кошластими пальцями.

Ай, довга ніч яка, мамцю моя! І як його виспиш усю ніч? (А хіба ж напалишся тим гасом?) Та руки не звикли, ні, не звикли сидіти без діла.

Перебирає стара квасолю руками, а думкою, — пережиті дні.

— Доню моя, доню! Прийняв тебе Бог! — пошепки розмовляє стара з Василиною.

— А ти ж, дочечко моя, була в мене одним - однісінька! І батько твій одцу-

рався нас, і братики-сестрички твої по-мерли! А я ж тебе кохала, доглядала тебе.

— Мамо, я не хочу увес вік у піч заглядати, як ви заглядаєте! Пустіть мене, хай я побачу, як люди живуть.

— Куди ти пнешся, дочко? Ну, повчилася трохи, та й годі, буде з тебе...

— Вернись, Василинко! Тадже я знаю, — горе тобі там! Вернись, нехай не плачуть очі мої!

— Ні, не вернусь, мамо! Хоч тут і голодно й холодно — запалюються вогні у серці.

— Таке щось каже, що й купи не держиться! — сердиться стара.

Розмовляє стара з Василиною, а ніч біла усе тиші пісню виводить.

— Чи надовго ти, доню, прийшла оце? Може вже не підеш?

— Ні, мамо, маю скоро йти!

І як ті дні збігли, десь швидко так ділися?

Узялася з Василиною змагатися стара:

— Не підеш, бо не дам нічого!

Сказала й стала на цьому слові.

А осінь починалася дощами... Розридалися дерева, небо ось-ось придушиТЬ землю: і розкислі шляхи, і мокрі стріхи, і розгорнені сувої стернів.

Хто в таку сльоту з дому виривається?

А Василина пішла.

...Ген - ген далеко вже була Василина, як гукала її стара:

— Верни - ісь ! Васили-и-но, вернись !
Не вернулась.

За шибками пишна сосна чекає якогось чуда. Ось воно прийде по білому килимові, зітканому з пухнастої луски,,.

— А хто ж кого поборов ? — питає сива ніч у баби.

Баба перебирає квасолю і пережиті дні.

— Не вернулась і не слала листів Василина. Бог її знає, як вона в світі Божому жила. Перепитувала я людей, то казали — бідує сильно.

— Вже як у лікарні лежала, приписали мені люди добрі листа.

— Приїжджаю, — а хата її уся вогка, стіни поцвіли, бо то ж підвал.

— А як жила вона тут ? — питаю в сусід.

— Та хто її знає, може й за сухим хлібом, не знаємо.

Не застала я своєї Василинки — померла.

Ніч сива підняла густі брови та й так і застигла.

Не приходило чудо по простеленому килимові з пухнастої луски, — не чекай, пишна сосно !

А може й приходило, — слідів нема й не чула ти...

— І що ти там знайшла, Василинко, в тих світах, не доберу я ніяк.

— Оце таке твоє нове життя було в тій пліснявій хаті?

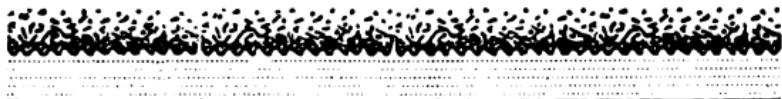
— А диви, яка простора хата в твоєї мами, а ти її відцуралися.

І хата попросторнішала, стіни розсунулися, впали, а чудо не приходило, не видко слідів по пухнастій лусці...

— А я ж думала на старості онук доглядати, та довелося тебе в домовину класти...

Та все перебирає баба квасолю та думає про непокірливу Василину...

Тихо, тихо у бабиній хаті. Сама ніч білими патлами зазирає у вікно. І пишна сосна все чекає, все чекає, якогось чуда...

БАРБОС П'ЯТИЙ

I.

Всіх їх він просто зневажав. Оцю ницу юрбу злодіяк і волоцюг. Вони голодними зграями виснутъ біля м'ясних рядів, нікають поміж столами, слідкують, як би непомітно вкрасти шматок м'яса, чи кістку, а потім гарчать десь у кутку, видирають одне одному з зубів, кусаються й вищасть.

Барбос П'ятий дивився - дивився на цю неподобу й надумався. Він зараз наведе тут лад!

Рішучо й енергійно він порозганяв усіх псів далеко від м'ясного ряду, а сам присів на задні лапи й члено звернувся до господинь і господарів м'яса:

— Я чесний і порядний пес із хорошого дому. Тепер, поки я тут, жоден із цих хватунів не навернеться сюди... Ваше м'ясо буде ціле... Але воно таке гарне, таке смачно-рожеве, таке дразливо-запахуще!...— казав увесь його вигляд, сповнений власної гідності й пошани.

— Навіть не просить! — дивувалися господарі та господарки м'яса. — Такому на жаль і дати...

Щедрий гонорар випав на долю Барбоса П'ятого за те, що так зумів себе поставити, що примусив усіх, — і собак, і людей, — поважати його.

А вдома вже й затурбувалися. Пішов з бабуною на торг Барбос П'ятий і не вернувся. Юрко каже: — може машина переїхала? Мама каже: — може заблудився?

Та тато каже:

— Хто? Барбос П'ятий? Не такий! Він і в воді не втоне, і в огні не згорить.

А все ж, Юрко цілий день бігав на вулицю, гукав, непокоївся.

Коли над вечір — з'являється Барбос П'ятий! Він задоволений життям, сміється, хвостом махає, дає лапу Юркові, — вітатиметься ж бо...

Він чудово згаяв сьогодні день.

II.

З того часу Барбос П'ятий щонеділі зникає на цілий день — зрання до вечора. Він ретельно відганяє бездомних собак від м'ясних рядів і сам сідає чатувати, щоб вони не наблизилися сюди. Він принципово не цікавиться вижебраним, або вкраденим м'ясом. Для його аристократичного духу це було занадто вульгарно й брутально. Пес витонченої вдачі, він волів сидіти цілий день голодний, але не зачепити принади, не знизити своєї гідності до хватання, чи крадіжки.

Проте, голодним себе назвати йому ажніяк не доводилось. Навпаки, працю добровільного сторожа щедро оплачували продавці м'яса на торзі.

Удома таємницю Барбоса П'ятого дуже скоро розкрили. Спочатку це забавляло, а потім і звичним стало. І навіть, коли б ви забули, який сьогодні день, то слід було поцікавитися.

— А де ж це Барбос П'ятий?

— Барбос П'ятий? Де ж? Пішов на службу...

— Ах, так, сьогодні ж неділя!...

III.

Якось раз у неділю, ще не сходило сонце, тато взяв Барбоса П'ятого із собою. Вони пішли через торг і Барбос П'ятий хотів був залишитися на своєму посту. Але невблаганий тато, не зважаючи на ці божевільно-чудові запахи, на ці божественні тушки, що вже красувалися на торзі, не дозволив йому цього.

Куди ж це вони йдуть?

Тато повів його просто на вокзал. Там вони взяли квитки й сили на поїзд.

Барбос П'ятий ввічливо сидів і постукував по підлозі хвостом. З увічливости він нічим не виявляв свого незадоволення. Тільки зітхав, позіхав, — ах, які ж то шматочки перепали б йому сьогодні! І навіть мало цікавило його, що коли тато про нього згадував, очі знайомих татових зверталися на нього із звичним для пса інтересом, неабиякою пошаною, добродушним сміхом:

— Династія Барбосів? Чи ви чули коли щось подібне?

Так, звичайно, він знов, що в імені його є щось чудодійне, якась таємнича сила. Вона примушувала озиратися на нього з отою пошаною, подивом, із запобіганням.

його дружби. Це ім'я окутало його авреолю якості вищості і тої аристократичності, що була так мила його серцю.

Він навіть не озирався, коли його звали просто Барбосом. Барбос П'ятий! — і він скаче вам просто на груди, радісно сміється і так і дивиться, щоб вам лизнути щоку.

Зйшли тато з Барбосом П'ятим у якомусь лісі. Відразу Барбосові П'ятому так сподобалося тут, що він почав, мов навіжений, гасати попід деревами і... яка непостійність! — забув про ті ласі шматочки, про ту чудову службу, за якою він зітхав цілу дорогу. Він голосно гавкав, — навмисне, щоб почути себе: ніде так голосно не гавкалося йому... Та тато покликав його до себе, нагнувся і сказав, притиснувши пальця до уст:

— Ш-ш-ш... Тихо...

Незрозуміло, чого це мовчати, коли хочеться веселити!

Але раз тато каже, — хоч і незрозуміло, а треба слухати.

Та дуже швидко Барбос П'ятий зрозумів. Он що! Ця країна повна чудес. За вдаваною тишею вухо Барбоса П'ятого почуло міріяди життів, а нюх — міліони небувало-чудових, нестерпно-манливих запахів, а зір... Раптом Барбос П'ятий пригнувся,

поповз на животі, раптом у ньому прокинулось непереможне бажання будьщо, а настигнути це божественно-привабливе щось...

Інстинкт усіх поколінь, усіх відомих і безвісних Барбосів заговорив у ньому, ударив у груди, в серце... Зашумів у крові...

Та розум не тратив ясности. Він повинен доповзти безшумно, повинен доп'ясти Щось, вчадіти від хмелю й екстази...

В той день тато був надзвичайно задоволений Барбосом П'ятим. А щоб довго не розказувати — відчиняв торбу й казав:

— Ось бачіте! Ледве додому тягну! Запрошу на перепелину смаженину.

З того часу, коли проходили рано-вранці у неділю повз м'ясні ряди на торгу, Барбос П'ятий байдуже, з ясно показаним презирством, відвертав голову. Його віднині не цікавило базарне життя, міщанські війни з заблудами-хватунами. Воно занадто тривіально — сидіти й ждати готового. Може дастъ хто, а може й не дастъ. Занадто... так, занадто обмежено. Барбос П'ятий знає виці розкоші духа, знає божественні утіхи, знає смак ще теплої крові, щоб він квалився на такі убогі розваги...

IV.

Одної неділі даремно Барбос П'ятий ладнався в путь. Марно чекав. Тато й не

думав збиратися. Вони вже спізняться на поїзд. А може нагадати татові? Абсолютно нічого не допомагає! Тато сидить у кабінеті й навіть замкнувся.

Тоді Барбос П'ятий узяв ініціативу в свої руки. Він стрілою помчав на вокзал сам, забіг на станцію до каси дачних поїздів, покрутився там (так вони робили з татом завжди). Потім вийшов на перон, сів у поїзд. Мало не спізнився. Але що зробиш? Коли тато не хоче, мусить їхати сам...

Тепер уже ніхто з домашніх не знав, де пропадає Барбос П'ятий неділями зрання до вечора. Враці він зникав, а аж смерком невідмінно з'являвся — щасливий, жи-ворадісний, стомлений. Та тепер ніхто й не турбувався цим. Юрко казав:

— Наш Барбос П'ятий? Та він і в воді не тоне, і вогні не горить!

V.

Так... Одного вечора Барбос П'ятий не вернувся.

Татові хтось із знайомих розказав, що бачив такого пса в вагоні, але думав, що є йому хазяїн. Тато поїхав по знайомій дорозі, опитав усі станції, — дарма!

Навіть більше. Один приятель-мисливець розповів йому, що якийсь собака, може й Барбос П'ятий, іхав раз у вагоні. Прийшов кондуктор і почав перевіряти квитки. Досі всі думали, що собака комусь належить, але коли кондуктор почав вимагати квитка на пса, ніхто не називався. Кондуктор взяв і зсадив безквиткового пасажира на першій-ліпшій станції, не пам'ятає, якій,

Про-о-пав собака!

В родині вже почали забувати про Барбоса П'ятого й подумували завести Еарбоса Шостого, вже й напитали достойного кандидата. Коли це раптом з'явився Барбос П'ятий. Принижений! Заброханий! Весь у ранах! Шерсть кудлами! З перебитою лапою!

Ой, Боже, Боже, що сталося з благородним аристократичним псом!

Е, колиб то умів Барбос П'ятий розказати! Але вони й так стоять перед очима, оті картини поневірянь та лихих пригод невдахи-мандрівника.

.От викинули його з вагона, як якогось безпритульного заблуду. Його! З якого права? Хіба він непристойно поводився? Ні, так точнісінько, як і з татом будучи. Хіба він всперше їздить, не знає, як сідати, як сходити?

Барбосові П'ятому стало тоді так образливо, що він захотів негайно повернутися додому. Хай тут буде ліс і переліс, хай міліядри манливих запахів кличуть його до себе, — ні, не хоче він! Він піде додому, де його шанують і люблять, а не брутално викидають з вагону.

Але зразу ж Барбос П'ятий заблудився. Він потрапив на якийсь берег, якісь полчища страховиськ з величезними круглими жовтими головами й розчепреними руками наступали з городів на цей берег, на Барбоса П'ятого. Тоненькими голосками вони почали кричати :

- А щоб ти здох!
- Геть здісси!
- Гайджа!

Він хотів утекти від цих страховиськ — річка не пускає. Почав тікати вздовж берега — на нього полетіли грудки, а потім.. О, забути не можна цього сорому ! Повибігали лихі-предхідні собаки й кинулися на нього, а він... Він, він, — почав утікати, замість того, щоб показати їм, із ким вони мають справу !

Хіба знаєш, що з тобою за хвилину може статися ? І якби він не був такий спантеличений, розбитий морально...

Факт той, що Барбос П'ятий біг, біг, аж піна йому виступила на губах.

— Скажений собака!...

— Тікайте! Скажений собака бігає по
городах!

— Де? То його треба вбити!

І вже за ним біжать двоє з рушницями.

Зацькований, змучений Барбос П'ятирід
вибрався, нарешті, знов до станції. Поку-
саний, третячий, з перебитою лапою, він
забрався в якусь будочку. Але прийшов
чоловік у чорному й вигнав його. І він...
Яка ганьба, який сором! Мусів, мов бро-
дяга, покірно ввігнути голову й це стерпіти...

А втім, геть, геть ці тяжкі спогади! Не
все так уже чорно. Та не так і близку-
че... Життя, знаєте... Всього мусить пес
спробувати.

Знайшлися такі, що оцінили його ли-
скучу шерсть, його благородні маніри, ари-
стократичний полиск його очей. Взяли його
з собою. Дали окрему кімнату. Варили
спеціальні страви для нього й подавали на
чудовому посуді.

Але подумати тільки, яке ім'я вони йому
дали. Якийсь Лорд! Ха - ха, Лорд! Як це мі-
зерно звучить, порівнюючи з гучним —
Барабос П'ятирід! Хто обертається, хто
дружньо до нього всміхається, коли чує
теперішнє його ім'я? І він навіть не хоче
на нього озиватися.

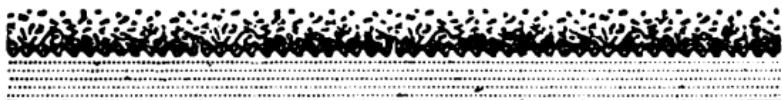
Барбос П'ятий! В цьому слові - чуді є щось магічне, як у привабі місячного сяйва. Це те, без чого не може він жити, хай йому навіть дві кімнати дадуть замість одної, хай із золотого посуду їсти дають. Він звик, щоб його завжди помічали, щоб він був у центрі уваги, в колі друзів. Він сам собі тоді здається визначною особою, якимось надзвичайно обдарованим. Ах, так йому цього треба було, так треба було!

Що то життя Лорда, порівнюючи з життям Барбоса П'ятого! Сіра й убога пляма, якої ніхто не помічає. Коли в очах у всіх ти якийсь там Лорд, то й сам собі здаєшся недолугою істотою...

І Барбос П'ятий занудьгував, скапцанів. Ну, так, він попросту утік і став отим бczспритульним приблудою. І це вже краще, ніж Лорд... Поки не втрапив на знайомий йому торг, де він робив колись таку блискучу кар'єру.

Ну а що він тут у дома, — це само собою ясне, про це навіть не слід говорити.

Та що там довго розповідати! Він тут, він ніколи більш не буде так легковажно пускатися в небезпечні авантюри і він — хай що! — зостався аристократом душі.

КУРКУЛЬСЬКА ВІЛІЯ

I.

Може воно й не так усе до ладу, як
годиться, але все ж і в них сьогодні вілія.

— Треба внести ще трохи соломи на
підлогу, може буде тепліше, — озирнув ха-
ту Герасимович, вийшов надвір і загадався.

Хата стояла розгороджена, скрізь стоя-
ли такі ж обдерті, понівечені хати, тинів
ніде не було, всюди пустка й занепад. Але
блакитно-зеленкуватий сніг непорочно див-
ився звідусіль і оновляв всесвіт. Ще не
заховалися останні рожеві відблиски на не-
бі, а вже світив тонко вирізьблений з яко-
гось блискучого дорогоцінного чистого ме-
талу місяць. Зірки ледве ще намічалися,
одна тільки широко й пишно розбризкува-
лася грайливими іскорками. На неї, власне,
й задивився Герасимович.

Бач, і не старіється! Ще дитиною її знов, — і така сама. А він якось сам не помітив, коли й встарівся. Сивим і кволим дідом став.

Прислушався, чи вже колядують де, по-говорив із песиком і, насунувши глибше витерту шапку, почав набирати з копички золотої соломи на рядно.

Меланка Демидівна сиділа на лаві, широко розставивши руки на своїх оглядних колінях.

— Оце сиджу й думаю: як би його хоч малесенького снопика зв'язати? А ну ж, подивіться там, Герасимовичу, може хоч кілька колосків набереться...

— Е, чого ви захтіли! Ще може й сіна вам пристаратися?

— Та підіть-но, підіть, висмичте трохи на току, не скупуйте...

— Ще може захочете паляниць із медом?

— А чого? Дивіться-но, яких я білашів напекла, хіба кепські? — показала Меланка Демидівна на лаву.

Там від самого кутка уряд лежали репані яшні буханці.

— А там у печі ще й пиріжки печуться. Може ж які колядники й до нас прийдуть?..

— Ну, то добре! Скажу ось ваймитам, щоб висмикнули зі скирти найкращого снопа. Ще вже що для вас...

— А певно! Ви, куркулі, так і позвикали наймитами обганятися. Нема того, щоб самому... Тепер минулося...

Меланка Демидівна говорила так, наче вони справді сиділи не в холодній, темній хатині край містечка, а на куркульському хуторі, неначе за садом тягнулися скирти й ожереди немолоченого хіба.

Герасимович шукав у соломі колосків і відповідав у тон.

— Еге-е, минулося... Бувало в батька... — та й урвав.

— Дивіться-но самі, може тут і знайдете якого... Минулося! Все минулося...

Вже й спірка зв'язали, на столі поставили. Вже й обрусом застелили стола, — аж проясніла темна, голостінна хата, — вже й кутя вихолола десь у сінях. І борщ, каже Демидівна, умлів. Час би й до святої вечері приступати.

— Щось довго нема вашого старого, — почмихував Герасимович, сидячи на лежанці й потираючи ліве вухо. — Добрий сторож став з Яринея.

— Диво, що добрий! Як наше загарбали, то тепер хоч чуже треба глядіти.

Герасимович провадив далі розважливим, глибокодумним тоном :

— І скажіть-но, чогось то куркулям найбільш вірять. Де не подивишся, — хто сторож ? Куркуль ! Советська влада нікому не довірила соціалістичної власності, а куркулям довірила. Я, коли це та погибель прийшла, утік до міста. Коли дивлюсь, — усі наші найбільші хазяї сторохами служать.

Це говорилися і вчора, і позавчора, вже й наостогидло їм щовечора говорити те саме, дожидаючи Меланчиного старого. Свято в хаті й у всім світі вимагало іншої, небуденної, непережованої бесіди. Але вже все було переговорено, Герасимович знов у всіх деталях, як Остапці тікали до рідного краю від війни з Донбасу. Меланка Демедівна знала, як услід за боями прийшов старий Герасимович на батьківщину до своєї хати. В його хаті тепер кіно, а в їхній районовий готель. А що не мали вони де жити, то й дали їм оцю напіврозвалену райшуру, — темну та холодну.

Герасимович вийняв із скриньки свою настільну книгу — календар Брюса. Де не носила його лиха година, а все цього календаря з собою возив.

Любив він його за те, що там щодня показувало, як погода має бути. Та коли сонце має сходити й заходити.

Перегортав сторінки, читав закладені там листочки. З давніх давен вкладалися ці, відірвані від стінних календарів листочки, свої власні записи... Це все — поправки до календаря Брюса.

Цікаво, яка то погода має випасти узавтра, скажімо...

— А читайте — но вголос, що ви там так знайшли, — занудьгуvalа зовсім Меланка Демедівна.

— Та тут таке всяке, дитяче... — невдоволено відговорився Герасимович.

Він нє любив, коли хтось втручався в його внутрішнє життя. Хоч і звела їх доля в одну хату зимувати, а обороняв він свою незалежність від прикрих зазіхань Меленки Демедівни.

— Та не лінуйтесь, не будьте таким себелюбом, — напосідалася Меланка Демедівна.

Герасимович з членості промовив:

— Хібащо оце вам прочитати?

Я, маленький хлопчик,
Виліз на стовпчик,
Христа прославляю,
Добра всім бажаю.

— А далі каже... Шкода, вирвано... Це був якийсь гарний віршик, ото шкода...

Маленькі діточки ідуть,
Вечерю дідові несуть...

— А нам ніхто й вечері не принесе, — зітхнула Меланка Демидівна. — Так, якби заслабнути то й води не було б кому подати.

— Хто ж вам винен? Було б дітей мати.

— А ви й маєте, — дуже вони вам допомагають?

— Еге-е...

Так завжди закінчував небажану для себе розмову Герасимович, особливо ж, коли мова йшла за його дітей. Він наче задрімав. Хто там знов, що в цей час під зовнішньою сонною байдужістю крився пекучий, таємний біль. Одного вбили, другого заслали, третя собі ради не дала у далекому місті — померла, четверту, десь вивезли під час війни, мабуть, загинула. Стара пішла на той світ.

Сам. Мав свою сім'ю, свою хату, свій вуличок, а тепер коло чужих людей, у чужій хаті тулиться...

Душа плакала, а він тоді виймав сопілку. Грав і жартував. Або дрімав.

— Отак! Усе життя робили, а в злиднях доведеться помирати, — говорила сама до себе Меланка Демидівна, невідомо про кого думаючи. Може й про себе.

— Та вас же хоч двоє.. — неначе зпросоння обізвався Герасимович.

— Не гнівіть Бога, Герасимовичу! Повне село маєте родичів. Там та сестричка, Христина, вам усього достарчить.

— А от, коли б своє, то й принесло б котре онуча вечерю.

— Бо ви дурні, не гнівайтесь на цім слові, Герасимовичу! Було б не вчити своїх дітей, та було б до хозяйства навертати. Он Христина хоч і на Уралі побувала, але хто її звідти визволив? Дочки! Як не коло сина, то коло дочок, та все є де притулитися. Бо мужиками зосталися, а з мужика вже ніхто не скинє.

— Еге-е!..

— А вам захотілося свою інтелігенцію мати, — лікарів, музик, інженерів захотілося... Не з'їли не сходили, дітей в люди виводили, та ще й у куркулі пошилися.

Знов Герасимович заснув - задрімав. Що там воно тямить, оце широченне, бездітне бабиєсько? Чи то з нею про такі справи говорити? Як же було не вчити, коли бачиш, дитина сама береться? Думалось, — а, хай! Мене батько не вчив, хай хоч діти не будуть туманами...

І тече ця думка, й виводить знов ма якісь давно схожені, манівці.

— Ну, нехай ви куркулі, — мали дві хати, мали млина, — прокинувся знову зі сну Герасимович. — А за що ж я? Доро-

бився мій батько до ста десятин землі з одної, то він мені вділив із них шість. А прийшла революція — всю забрала. Все, що мав я, — приробив своїм горбом. Ну, а як я, допустимо, хотів учити своїх дітей, то яке кому до цього діло?

— Виправдуватися будете в районі, — впав на ці слова Яриней.

Він скидав свого сторожівського кожуха, балахона, вніс у хату багато морозяного духу і чув тільки останні слова. Але дуже добре знов, про що йде мова. Скільки раз довгими вечорами викладали вони одне перед одним свої наболілі жалі, роз'ятрювали гіркість, апелювали одне до одного за давним - давно вчинені їм кривди.

— Може до вечері сядемо? Куті наварила, стара?

— Тавжеж!

— А ковбаса, шинқа є?

— Аж дві! Ти кабана вгодував?

— От біда з цими бабами! Ти їй слово, а вона тобі десять.

— А ви не можете, щоб і на щедрий вечір не погиркатися? — розводив їх Герасимович.

II.

Хоч може не все до діла було в них за столом, — багато чого не вистачало, —

хоч звичаю аніж не дотримано, але дайте спокій! Добре, що й так уціліли, що сидять вони в гарному товаристві, — троє старих куркулів. Де їх тільки не шпурляла доля, якої тільки біди не зазнали, — і в собачих будках їх возили, і ліс на Уралі рубали, і в шахтах гарували. А чи ж думали-гадали, що вдарить війна й прийдеться знову зустрічатися в рідному краю? Старими, сививими, немічними й самотніми злиднями.

Пагінці потрощила буря, порозкидала, понищила. А коріння стирчить... Нащо воно? Кому здалося?

Герасимович так і сів до святої вечері, як сидів на лежанці — в рудій кожушині з великою латкою на всі плечі.

— Та ви б хоч тепер свого лейбика скинули, — закомандувала Меланка Демідівна.

— Тепліше буде.

Але скинув.

Спочатку було таки дуже весело. Яриней із своєю старою жартома гиркались, Герасимович їх уговтував, мирик, картав. А найпаче картав за бусурманство. Лоба не перехристило й жадне. Померлим ріднім куті не виставили... Ідолів з час поробили, турків... Ет, перевівся світ нінашо!

— Ну, якби ж тут хоч який поганенький хлівець був, чи яка клууня, то яшо їх би

вже та хрести повипалював, — виправдувався Яриней, наче винний. — Хіба піти перевеслом оперезати ту окацію, що прішляху росте?

— А й правда! — зрадів Герасимович. — Піду - но я, подивлюсь до худоби. Чи нагодована, чи постелено?

„Худоба“ — це був чорненький, маленький песик. Песик прешино почувався в копичці соломи й звичайно давав знати, коли хто підходив до хати. Та, на жаль, сьогодні вінспокійно собі спав. Ніхто не приходив до них.

Вони не признавалися, але кожне потайчекало: може ж таки хтось прогупотить під вікнами, може нескладні дитячі голоси заспівають: „По всьому світі...“ чи там „Колядую-дую, ковбасу чую...“

Герасимович вийшов на поріг, прислухався до гомонів густосиньої ночі. Гомони ті були десь далеко в селі, а тут, на цім краю містечка — тихо-тихо! І зірка вже схилилась десь над небосхилом і хотіла знакати. Так жаль її було!

Ні, рішучо веселоці не вдавалися. Хотілося родинного свята, своєї кревної сім'ї, щоб у кожному впізнати було своє щось. Де вони тепер — дівчата, сини? Одних нема на світі, другі може й цього свята не мають, що має він.

Вже згадували й старорежимні справжні свята, — які то вони були вирофиті та гойні. Ще до цієї погибелі. Вже приповідку якусь розказала Меланка Демидівна, — а нема з цього нічого. І спати в такий вечір — крий Боже, це вже останньою твариною треба бути.

— Заграйте-но якоїсь, Герасимовичу! Заграйте! — просила, аж упадала Мелапка Демедівна. — Метелиці, чи що, може нам захочеться танцювати. А то чогось, мов у домовині.

— Я ж кажу, — бусурмани! — засміявся Герасимович. — Хіба ж у цей вечір годиться будьяких співати та грати? Колядувати годиться. Я колядок на сопілці не вмію.

— Ну, не заставляйте просити... Ви яко, не заграєте, то гарно виходить. У вас бачте, й руки до того стоять...

Герасимович узяв сопілку. Легесенька мелодія спурхнула з-під його пальців, але це була не колядка. Перелилася в якусь другу... Та й замовкла сопілка.

— Ну, заиграю вам чумацької! Однако, до пекла йти, одним гріхом буде більше, — зважився Герасимович. — Допомагайте!

Ох, і не отелися, зелений шпоришу,
Та й і по крутій горі...

Меланка Демидівна виводила за сопілкою
Тоненським, дівоцьким голоском, несподіва-
ним при її непомірній огрядності.

Гей, і не тіштеся, вражі воріженьки,
Та й пригодочиці моїй...

— Оце й ми такої долі дожилися, —
вставив і своє слово Яриней.

Дід і батько мої були чумаками, —
перервав на хвилю гру Герасимович. —
Скільки вони цих пісень знали! Посідають
старі бувало, за чаркою, та й цілий день
просміваються...

Звуки сопілки, такі часом відзігорні й
жартівліві, сьогодні були, ой, сумні! Така
вже лісня була журлива і чогось, хоч це
була й віля, так вона припадала до їх ду-
мок, почувань.

Бо моя пригода.— чумацькая вродя,
ік та ранняя роса,
Як сонечко зійде, а вітер повіє
Роса на землю впаде...

— Хіба ж і ми не такі, як цей чумак?
не вгавав Яриней. — Та це ж про нас!

Так наше чумацтво, так наше бурлацтво
Усе марно пропаде...

Чогось і Меланці Демидівні стало так
шкода! У неї затремтів голос, Сопілка Ге-
расимовичеві захрипла трохи.

А на словах „Як я здоров буду, усе тे набуду“ Герасимович зовсім перестав грati й подивився повними сліз очима на обох Остапців.

Чумак, може дід, може прадід, мав ще надію, що він, — сам майстер, — поробить мережані ярма, тернові занози, а воли та вози намірився покупити ще кращі...

— Я вже старий, непотрібний... — жалібно промирив він.

— Герасимовичу, не треба плакати! — скинулася Меланка Демидівна. — Ще, Бог дастъ, і ми трохи справимося, ще й ваша Ганя вернеться, ось тільки війна закінчиться. А може й музику свого з заслання побачите....

— Мене батько не вчив, а я так хотів учитися. Думав, — нехай хоч діти... Ніхто й вечері не принесе... — нескладно примовляв Герасимович.

Поклав голову на одну долоню. І так і застиг.

— Це правда! Чогось ніхто й колядувати до нас не приходить, — нарешті вимовила свою таємну думку Меланка Демидівна й собі тяжко зітхнула.

— Заснуй, не буди... — застеріг Яриней. — Хай поспить, йому скоро на варту йти.

— Та він, як заєць, — ось спить, ось уже й прокинувся.

В цю хвилину з силою заторохтило у вікні й крикнуло:

— Дозвольте заколядувати!

Загавкав хазяйновито й песик. Враз якось усе ожило, задзвеніло. Наче вернулося з давніх дитячих літ веселе Різдво з колядою, звіздою й козою, з веселим реготом і голосними розвагами.

А їх, видно, було немало, бо застукало й загуркотіло водночас.

— Дядьку!

— Дядьку Матвію, одчиняйте, бо їйбо, померзли!

— Когось Бог приніс, одчиняй стара,— сказав Яриней, а сам побіг до дверей.

Але й Герасимович мов і не спав. Він і вже метушливо, по-старечому тупцюючи, побіг до дверей, на ходу натягаючи на вуха свою облізлу шапку. Загуркотів засув.

— О, хто це? Це ти, Уляно? — радісно скричав він.

— Нас тут багато!

— О! Й Антонина тут, і Настя, і Олександра, — розгублено лічив Герасимович, а вони йшли та й ішли. — Микола, Петро, Михайло...

— І я, дядьку!

— І я, дідусю!

Темна, мала хатина враз стала тісна,
заповнилася чимось веселим і дзвінким.

— Ну, кажи ж, як тебе бабуня вчили! —
нахилилася Олександра до маленької дівчинки.

— З святим вецолом будьте здолові! —
прощебетала Ганя. — А оце бабуня казали
вам у луки дати.

Вона простягла вузлика.

— Дурненька, не так, — нахилилася до
неї матір.

— Скажи, що ти дідуневі вечерю при-
несла, — вчили й тітки, а їх тут було аж
три, все Христинині дочки.

Герасимович уже знов плакав. Мокрими
губами поцілував дівчинку в русяве волосся
й приказував:

— Ой, спасибі! Спасибі, діти, не забули
й про мене... Ой, то сестра в мене, Хри-
стіна! Вигляділа мене... Один рік мені
було, як померли наші мама. А мачуха
люта була, їсти не давала...

— Не плацте, дідуню, я вам плинесу
сце колзиків...

— Пожалуй дідуня, отак, — показав
Микола, старший брат Ганін, вже парубок.

— Скажи, хай дідуньо їдуть до нас.

А по другім боці Петро, Антонинин чо-
ловік, і собі казав :

— Е, плакати, це не поможе! Ми он саньми приїхали по вас. Вдягайтесь - но та їдьмо з нами!

— Ой, Олександро, Олександро! Отака й моя колись Ганя була, — наче це все вчора... Це ж ви з нею однолітки, либо...»

— Однолітки! А пам'ятаєте, дядьку, як ви раз мене впойли вином? — Питаєте: „Куди звідси підеш? Додому?“ — „Додому“, — кажу. — „Ну, то випий оцю кварту. Та все! Й біжи бігом додому, нікуди не заходь!“.

— Було та загуло.

— Та не отягайтесь, дядьку!

— Беріть тільки сопілку, бо маєте мене вчити, — загадав Микола.

Герасимович усе витирав сльози. Чогось такий тонкосльозий став...

— Я вже старий... Нащо я вам здався?

— Ану, геть і не говоріть! Казали мама, щоб ми без вас не верталися. Укриємо вас кожухами...

— Мабуть, їдьте вже без мене, — махнув рукою Герасимович. — Мені он треба йти кіно сторожувати...

— Дядьку Матвію! Та ѿ що там тим стінам зробиться? Воно, таки правда, була

колись ваша хата, а може ще й буде вана, але... Не буде їй і вади за одну ніч...

Тільки Герасимович стояв на своєму. Він і плакати вже перестав.

— Як найнявся, то треба...

— Ідьте, Герасимовичу! Хай воно западеться, те добро... Свого було не стільки, та пропало...

Ні, Герасимович не наважується. Дурно грошей ніхто не платить. Не які там, а все ж...

— Та їдьте ж уже, як рідня просить... — вчепився ще й Яриней. — Я постережу за вас цю ніч.

Герасимович всміхнувся якось у себе, радісно, й почав збиратися.

Чорненький песик махав уже доброзичливо хвостиком, коли весь рід шумливо висипав на двір, під ясні зорі, розсипані по синьому небозводі, на хрумкий сніг. Ледве вмостилися всі в сани, оточивши щільним колом Герасимовича.

Поїхали по знакомитій колінкуватій дорозі на той куток, де народився, де прожив дитинство й молодість Герасимович. Туди, де б'ють цілющі джерела, туди, де безперстань наростають нові сили.

А величезна іскриста зірка ішла та й ішла над селом і все не закочувалася за обрій...

З М И С Т :

1. Пахощі польових квітів . . .	3
2. Сосна чекає чуда	12
3. Барбос П'ятий	16
4. Куркульська вілія . . .	27

20.

20.

